

HRVATSKI DOMINIKANCI SVOJEMU NAUČITELJU

(Zbornik u povodu 700. obljetnice smrti Sv. Tome Akvinskoga, Zagreb, 1974)

Jakov Jukić

Danas nije lako pisati o sv. Tomi Akvinskome. Da bi se u tome uspjelo, potrebno je posjedovati barem dvije stvari: prvo, odlično poznavati tekstove sv. Tome i, drugo, biti do kraja suživljen s kulturom svojeg vremena. Bez prvoga nećemo nikada doći do autentične filozofije sv. Tome, a bez drugoga nećemo biti u stanju da Tominu nauku razumljivo prenesemo modernom čovjeku u njegovu trajnu duhovnu baštinu. A događa se, međutim, da upravo oni koji Tomu najbolje propovijedaju ne dospijevaju dublje spoznati kulturu svojega vremena, jer su zaokupljeni kulturom vremena u kojemu je živio Toma, kao i obratno: oni koji najodličnije stvaraju našu kulturu obično su od tomizma najudaljeniji. Tako se otvara rascjep između povijesnog tomizma i suvremene kulture, koji ne bi bio toliko znakovit da naša kultura u sebi ne nosi, na skriveni način, snažne tragove tomističke misli. Na žalost, ti tragovi ne dolaze od dodira današnjeg tomizma i kulture, nego zriju od samih izvorišta europske misaone tradicije. Zato netko — ako vjerno slijedi filozofiju Descartesa i Hegela — može biti bliži izvornom tomizmu, nego onaj koji iscrpljuje svoj napor u dobrom poznavanju njegovih tekstova i u majstoriji uspoređivanja. Možda više tomizma ima u Heideggera i Chardina, negoli u Garrigou-Lagrangea i Gardeilla. Ne treba se onda čuditi što su mnogi suvremeni tomisti postali isključivo specijalisti za tekstove sv. Tome — neke vrste egzegete njegove ostavštine — a ne univerzalni poznavaoči mudrosti i znanosti svojeg vremena i njihovi oduševljeni tomistički interpretatori. Stoga će oni u tolikoj mjeri biti zarobljeni izričajima i načinom mišljenja tradicionalne filozofije da će postati nemoćni domisliti tomistički sustav u novom načinu i primjerijem izrazu. To često nisu uspjeli ni najbolji, a kad je uspjeh bio na pomolu, kao u J. Maritaina, slijedila je sumnja u filozofsku ortodoksnost. Tako se izvorni tomizam lomi između nepodne vjernosti i heretičkog uspjeha. Suočen s bitnim problemima europske misaone upitnosti, on u njoj ne prepoznaje odbleske vlastita napora, već potpunu otuđenost od tradicionalnih traženja i rješenja. Stoga — premda paradoksalno zvuči — treba reći da tomisti danas moraju biti vjerniji sv. Tomi i nevjerniji njegovim interpretatorima, jer je to jedini put da se otvore modernoj kulturi i njezinu tomističkom zahtjevu za aktualizacijom zbiljnosti i razumnosti.

Ove godine slavimo 700. obljetnicu smrti Anđeoskog Naučitelja. Dobra prilika da se tomistička tradicija domisli u svojoj što većoj izvornosti i otvorenosti modernom mentalitetu. Dok se drugi narodi tom prilikom mogu obilato koristiti, jer tomističku filozofijsku i teološku tradiciju imaju predočenu u vlastitom jezičnom izričaju, mi — negdje na začelju kulturne ekumene — tapkamo u mraku prve prosudbe, gubeći vrijeme oko prijevoda, jer smo taj duhovni napor propustili učiniti prije mnogo vremena. Zato je hvale vrijedan pokušaj hrvatskih dominikanaca da u ovaj Zbornik (izdan u povodu 700. obljetnice smrti sv. Tome Akvinskoga) uvrste prve prijevode tekstova Anđeoskog Naučitelja, popraćene instruktivnim bilješkama i ozbiljnim komentarom. Zasluga je Tome Vereša što je tako hrvatskoj javnosti predstavljena, doduše u vrlo skromnom opsegu, tomistička pisana riječ, jer nam je prije svih spekulacija potreban fasan, suvremen i dobar prijevod i komentar Tominih djela. Zahvaljujući odličnom poznavanju marksizma i suvremene filozofije, prevodilac nije tomističku misao prepustio klasičnoj ukočenosti nego je pokušao iznutra oživjeti njezin zatrpani smisao, pa njegov prijevod ne pati od apstraktnosti i suhoće, već je usko zbijen u horizont zahtjeva suvremene jezične i misaone kulture. Zato je doprinos prevodioca i pisca komentara Tome Vereša, bez obzira na neke (prihvatljive) smjelosti i neočekivane novosti, najveći u ovom Zborniku. Treba očekivati da će to prevođenje biti nastavljeno, jer je hrvatskoj kulturi prijeko potrebno da sebi pridoda, poslije prijevoda

Biblije, i ovaj pokušaj, šireći tako mogućnosti prodora naše riječi u prostor duha. Jezik ne živi samo od novih riječi nego i od starih iskušenja. Uz spomenuti prijevod, najvredniji je prinos u *Zborniku* članak Josipa Čurića »*Connaturalitas*«, *Struktura srodnosti svijesti i stvarnosti prema nauci sv. Tome Akvinskog*. Poneseno i rijetko čistim filozofskim jezikom, autor kroz optiku pojma »konaturalnost« još jedanput domišlja i premišlja cijeli tomistički sustav. Premda će neki sporiti važnost tog pojma u filozofiji tomizma, neće moći zanijekati prisutnost autentičnog tomizma u svemu onome što je pisac satkao oko pojma konaturalnost. Kad bi iz teksta izostali brojni latinski umeci i kad bi se osjetio više dijalog s modernom filozofijom, ova bi rasprava mogla poslužiti kao idealan model i preporučiv uzor predstavljanja tomizma suvremenom čovjeku. Othranjen više na isusovačkoj liberalnoj struji tomizma, koja se utjelovljuje u najvrednijim djelima Maréchala, Roussetota, Lotza i Rahnera, ovaj harni učenik Andeoskog Naučitelja danas dolično predvodi malu i nejaku školu filozofskog tomizma u Hrvatskoj. Upravo zbog tih odličja teško nam pada ocjena o »tuposti svih kasnijih egzistencijalizama«, koja je napisana na 42. stranici *Zbornika*, a treba je pripisivati valjda više piščevoj namjeri da bude aforističan, nego da definitivno vrednuje modernu filozofiju. U svemu drugome, Čurićev prikaz je korektan, dojmljiv, dubok i živ, pa bi bilo poželjno i potrebno da se njegov glas više čuje u suvremenoj pustinji bitnih pitanja i eskalaciji filozofijskog kiča.

Urednik *Zbornika* pok. Jordan Kuničić ima tri prinosa. Koliko god cijenili filozofiju i teologiju sv. Tome, nećemo lako prigrliti usporedbu napravljenu između djela sv. Tome i Biblije u uvodu ovog *Zbornika*. Ostala dva članka su pisana u uobičajnoj maniri Kuničićeva načina pisanja: više obranbeni, osjetljivi na ortodoksnost, s naglaskom juridičnosti, odlučni i bez mnogoznačnih izraza. Isto se može ponoviti za raspravu Dominika Budrovića, s dodatkom da je problem savijesti mogao biti proučen ili prema II. vatikanskom koncilu ili prema sv. Tomi, a ne zajednički, jer je očito da Koncil ne dobiva ništa zbog suglasnosti sa sv. Tomom i obratno. Zanimljivo je pisanje Celestina Tomića o Tominu doprinosu teologiji nadahnuća. *Zbornik* bi sigurno dobio na vrijednosti da je u njemu više teologije.

Autori Živan Bezić i Ante Kusić, iako s različitim tematskim pristupom i polazištem, aktualiziraju tomizam i dovode ga u vidokrug suvremenosti. Možda je Bezić naslutio ključno pitanje naše generacije, pitanje nade i okrenutosti budućnosti, preko kojeg tomizam može još nešto reći današnjem čovjeku. Ako je tema vrlo umno i s intuicijom izabrana, dublja je razrada, valjda zbog prigodične prilike izdanja *Zbornika*, izostala, pa se za ovaj tekst može reći da je vrstan kao skica, ali kratak za ambiciju koju pokušava ostvariti. Studija Kusića se također sva kreće u želji otkrivanja dodirnih točaka dijaloga tomističke filozofije i naših prijelomnih traženja, pokazujući kako razlike izviru više iz terminologije nego su posljedica uzimanja u račun različitih razloga. Ipak bismo voljeli da je usporedba napravljena iznutra, iz ontoloških odrednica, koje određuju neki filozofski sustav prije i više od svih drugih sadržaja. U svakom slučaju, ovo su dva »najmodernija« teksta o sv. Tomi Akvinskom, a istodobno su mu gotovo doslovno vjerni.

Tomizam ima također i svoju estetiku, koju u *Zborniku* obrađuje Rajmund Kupareo osvrtima *Umjetnost kao posebna vrijednost po sv. Tomi i Osebnost umjetničke spoznaje*. Teško je nešto određenije o njima reći, iako piščeva erudicija i upućenost mogu imponirati. Trebalo bi, naime, znati koliko takvi i slični tekstovi doista pogađaju suvremeni umjetnički senzibilitet, kojima su konačno i upućeni, pa postaju dakle mjera njihove pripodnosti. Sumnjam, unatoč najboljoj volji, da tomizam, potkrijepljen aksiomatikom definicija i ilustriran navodima iz klasične umjetničke ostavštine, može danas još razbuditi neko veće zanimanje. Zahvaćen krizom estetike, moderni senzibilitet je najmanje pripravan da se oduševi s tomizmom i njegovom estetikom, jer je to, barem po obliku, arhaički put traženja umjetničke istine, od kojeg zazire suvremena kritička misao, jer malo ili ništa govori današnjem umjetniku.

Uvodno značenje ima priopćenje nadbiskupa Franje Kuharića pod naslovom *Vođa i učitelj*, dok prinosi Augustina Pavlovića *Tomina misao o redovničkom*

životu i Milana Šešnića Sv. Toma propovjednik upotpunjuju sliku o enciklopedijskoj širini i mnogostrukoj zauzetosti Tomina duha. Svatko će sa zanimanjem pročitati mali, ali vrijedan članak Stjepana Krasića *Živi tomizam*.

Povijesni dio *Zbornika* ispunjavaju samo dva istraživanja o našoj dominikanskoj tradiciji. Antonin Zaninović izvješćuje o fra Vicku Paletinu, a Anđelko Fazinić o fra Luki Bračaninu. Šteta što povijesnih priloga nema više, jer dominikanci još nemaju dovoljno istraženu svoju prošlost u našim krajevima. Dok su hrvatski isusovci i franjevci dobili sintetičke povijesne monografije, dokaz njihove plodne prisutnosti u hrvatskim zemljama, dominikanci na to tek čekaju. Stoga svako i najmanje otkriće približava i pospješuje konačno zaokruživanje te povijesti.

Da zaključimo. *Zbornik* jednim dijelom nadilazi prigodničarski karakter, jer stvaralački angažira tomističku misao, dijalogizira s modernom filozofijom, naslućuje nove mogućnosti tog dijaloga, traži i tako demitologizira povijesno povlašteni položaj tomizma u Crkvi; u drugom pak dijelu ponavlja i citira, neplodno uspoređuje, hvali i uzvišuje, traži stare povlastice i auktoritativno zaključuje. Ono što vrijedi ostati će; ono što je pisano po navici brzo će se zaboraviti. Za nas je najvažnije da shvatimo da govor kršćanstva nije upućen sebi, da ne pišemo i ne propovijedamo samo sebi, nego da je prostor evangelizacije sav svijet. Ako naš govor bude arhaičan i nerazumljiv narodu kojemu dolazimo, taj nas narod neće pamtiti. To isto vrijedi za tomizam. Uzaludno je htjeti učiniti jednu filozofiju istinitom, ako ona u sebi nema vitalnosti. Pustimo je dakle da se u svojoj stvaralačkoj izvornosti ona sama otvori suvremenom čovjeku. Ako mu ništa ne uspije reći, ne treba se žalostiti, jer: kršćanstvo i tomizam nisu isto.

SVJEDOČENJE I PORUKA

(Dietrich Bonhoeffer: *Otpor i predanje*, preveo T. Ivančić, izdala Kršćanska Sadašnjost, Kršćanski klasici 5, Zagreb, 1974).

Ivan Čagalj

»Za mene je ovaj svršetak početak života.«
Zadnje riječi D. Bonhoeffera

Bože, koji grijehe kažnjavaš i rado praštaš,
ja sam ljubio ovaj narod.
Dosta je što sam nosio njegovu sramotu
i njegovo breme, te vidio njegov spas.
Pridrži me! Pada mi štap,
pripremi mi grob, o vjerni Bože.

(Iz Bonhoefferove pjesme: *Mojsijeva smrt*)

Riječ je pečat neuništivog nasljeđa. To nasljeđe može zadrijemati, no ono nije izgubljeno. Nakon što se crijepovi i kućne grede pretvore u ruševine, nakon što se koplje i mač bace u polje, pošto kost i meso istrunu te se pretvore u prašinu i nestanu s vjetrom, nakon što suze — prolivene i neprolivene — prestanu teći i kvasiti obraze, nakon što sve prođe — riječ ostaje. Riječ nadživljuje dobročinstva i mržnje. Sve može umrijeti, sve se može pogaziti... ali riječ, jednom u svijet izviknuta, ostaje slobodna, živa, neuništiva. Ni smrt je ne može zastrašiti, ni zločinci uništiti. Izrečena, ona je među nama prisutna i djelotvorna.